IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 24. Issue 01. Oktabr, 2026

O‘QUVCHILAR KENGASHI FAOLIYATI ORQALI O‘QUVCHILARDA LIDERLIK VA IJTIMOIY MAS’ULIYAT KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Ergashova Shahnoza Komil qizi
Buxoro viloyati Romitan tumani
16-maktab maslahatchisi
Telefon: +998999478070
Elektron pochta: eshaxnoza899@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23589829

Annotatsiya. Maqolada umumta’lim maktablarida o‘quvchilar kengashi faoliyati orqali o‘quvchilarda liderlik va ijtimoiy mas’uliyat kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy asoslari, pedagogik-psixologik shartlari va amaliy modeli yoritilgan. Kengash faoliyatining bosqichma-bosqich mexanizmi, kompetensiyalarni baholash mezonlari hamda maktab maslahatchisi va pedagoglarning o‘rni tahlil qilingan. Maqola maktab psixologlari, sinf rahbarlari va tarbiyaviy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosarlari uchun mo‘ljallangan.
Kalit so‘zlar: o‘quvchilar kengashi, liderlik, ijtimoiy mas’uliyat, kompetensiya, o‘quvchilar o‘zini o‘zi boshqarishi, hamkorlik pedagogikasi, ijtimoiy faollik.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические основы, педагогико-психологические условия и практическая модель развития лидерских компетенций и социальной ответственности школьников через деятельность ученического совета в общеобразовательной школе. Предложены этапы работы совета, критерии оценки компетенций, определена роль школьного консультанта и педагогов.
Ключевые слова: ученический совет, лидерство, социальная ответственность, компетенция, ученическое самоуправление, педагогика сотрудничества, социальная активность.

Abstract. The article examines the theoretical foundations, pedagogical and psychological conditions, and a practical model for developing leadership and social responsibility competencies in students through the work of the student council in general secondary schools. Stages of council activity, assessment criteria for the competencies, and the roles of the school counselor and teachers are analyzed.
Keywords: student council, leadership, social responsibility, competence, student self-governance, collaborative pedagogy, social activity.

Kirish: Zamonaviy ta’lim oldiga qo‘yilgan asosiy vazifalardan biri o‘quvchini faqat bilim egasi sifatida emas, o‘z qarorlari uchun javob bera oladigan, jamiyat hayotida faol ishtirok etadigan shaxs sifatida tarbiyalashdir. Ta’lim mazmunining kompetensiyaviy yondashuvga asoslanishi o‘quvchilarda hayotiy ko‘nikmalarni, jumladan, muloqot, jamoada ishlash, qaror qabul qilish, liderlik va fuqarolik mas’uliyatini rivojlantirishni dolzarb vazifaga aylantirdi.

O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosati, ta’lim sohasidagi islohotlar va maktablarda o‘quvchilar tashabbusini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlar shu yo‘nalishning ustuvorligini ko‘rsatadi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun (2020) va “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonunda yoshlarning jamiyat hayotidagi ishtiroki, ularning tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash tamoyillari mustahkamlangan. Biroq amaliyotda o‘quvchilar kengashi ko‘pincha rasmiy tuzilma sifatida qoladi. Uning a’zolari tadbirlarda “ijrochi” vazifasini bajaradi, qarorlar esa kattalar tomonidan qabul qilinadi. Natijada kengash o‘quvchilarda liderlik va ijtimoiy mas’uliyatni rivojlantirish imkoniyatidan to‘liq foydalanilmaydi.

Tadqiqotning maqsadi o‘quvchilar kengashi faoliyatini liderlik va ijtimoiy mas’uliyat kompetensiyalarini rivojlantirish vositasi sifatida tahlil qilish va amaliy model taklif etishdir. Maqsadga erishish uchun quyidagi **vazifalar** belgilandi:

– asosiy tushunchalarning mohiyatini aniqlash;
– kengash faoliyatining rivojlantiruvchi imkoniyatlarini ochib berish;
– pedagogik-psixologik shartlarni asoslash;
– amaliy model va baholash mezonlarini ishlab chiqish.

Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, umumlashtirish, modellashtirish va maktab amaliyotini qiyosiy o‘rganish usullaridan foydalanildi.

O‘quvchilar kengashi o‘quvchilar o‘zini o‘zi boshqarishining asosiy shakli bo‘lib, maktab hayotiga oid masalalarni muhokama qilish, tashabbuslarni ilgari surish va o‘quvchilar manfaatlarini ifodalash imkonini beradi. Uning o‘ziga xosligi shundaki, o‘quvchi bu yerda tarbiya obyekti emas, faoliyat subyekti sifatida ishtirok etadi.

Bolalar ishtiroki masalasini tadqiq qilgan R. Xart (1992) ishtirokning “narvon” modelini taklif etgan. Unga ko‘ra, ishtirok soxta (bezak, manipulyatsiya) darajadan boshlab, bolalar tashabbusi bilan boshlanib, qarorlar kattalar bilan birga qabul qilinadigan darajagacha bo‘lishi mumkin. Bu model kengash faoliyatini baholashda foydali: agar kengash a’zolari faqat tayyor rejani bajarsa, ularning ishtiroki quyi pog‘onada turadi, rivojlantiruvchi ta’sir esa cheklanadi.

Maktab yoshidagi o‘quvchilar uchun liderlik lavozim yoki hokimiyat emas, boshqalarni umumiy maqsad sari birlashtira olish qobiliyati sifatida tushunilishi kerak. J. Kouzes va B. Posner (2017) liderlikni namuna ko‘rsatish, umumiy qarashni ilhomlantirish, mavjud holatga savol berish, boshqalarni harakatga jalb qilish va muvaffaqiyatni e’tirof etishdan iborat amaliy xatti-harakatlar yig‘indisi sifatida ta’riflagan. Bu yondashuvning ahamiyati shundaki, liderlik “tug‘ma sifat” emas, o‘rganiladigan va mashq qilinadigan ko‘nikma ekani ta’kidlanadi.

Maktab sharoitida **liderlik kompetensiyasi** quyidagi komponentlardan iborat:

kognitiv: vaziyatni tahlil qilish, maqsad qo‘yish, reja tuzish;

hissiy-motivatsion: tashabbuskorlik, o‘ziga ishonch, boshqalarga nisbatan empatiya;

xulq-atvor: jamoani tashkil etish, vazifalarni taqsimlash, nizolarni konstruktiv hal etish;

qadriyatli: adolat, halollik va ochiqlik tamoyillari.

Ijtimoiy mas’uliyat — shaxsning o‘z xatti-harakatlari oqibatlarini anglashi, jamoa va jamiyat manfaatlarini inobatga olishi hamda umumiy ishga o‘z hissasini qo‘shishga tayyorligidir. Maktab sharoitida u o‘z vazifasini o‘z vaqtida va sifatli bajarish, va’dasida turish, boshqalarning huquq va fikrlarini hurmat qilish, maktab va mahalla muhitini yaxshilashga qaratilgan ishlarda ixtiyoriy qatnashish kabi ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi.

Ijtimoiy mas’uliyat kompetensiyasi uch o‘zaro bog‘liq qatlamdan iborat: **bilimlar** (huquq va burchlar, jamoaviy qarorlarning oqibatlari haqidagi tasavvur), **munosabat** (adolat, g‘amxo‘rlik va birdamlik qadriyatlariga ichki ishonch) va **harakat** (muammoni ko‘rib, uni hal qilish uchun real qadam tashlash). Faqat bilim berish bilan cheklanish mas’uliyatni shakllantirmaydi: u bolaning haqiqiy mas’ul vazifani bajarish tajribasi orqali rivojlanadi. Aynan kengash faoliyati o‘quvchiga shunday tajribani beradi.

Kengash faoliyatining tarbiyaviy kuchi bir necha nazariy yondashuvga tayanadi. Dj. Dyui o‘z asarlarida maktabni kichik demokratik jamiyat sifatida tasavvur qilgan: bola demokratiyani u haqida eshitib emas, unda ishtirok etib o‘rganadi (Dewey, 1916). L. S. Vigotskiyning yaqin rivojlanish zonasi g‘oyasiga ko‘ra, o‘quvchi kattalar yoki tengdoshlari yordamida o‘z imkoniyatidan yuqori vazifani bajarish orqali rivojlanadi; kengashda aynan shunday vazifalar — tadbir tashkil etish, muzokara olib borish, jamoa oldida chiqish qilish — uchraydi. A. Bandura (1977) ijtimoiy o‘rganish nazariyasida namuna va kuzatish orqali o‘rganishning ahamiyatini ko‘rsatgan: kengash rahbarining xatti-harakati boshqa o‘quvchilar uchun liderlik namunasiga aylanadi.

Shu asosda kengash faoliyatining rivojlantiruvchi imkoniyatlarini quyidagicha umumlashtirish mumkin: (1) haqiqiy mas’uliyat berish orqali javobgarlikni tarbiyalash; (2) qaror qabul qilish jarayonida ishtirok etish orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish; (3) turli fikrlar bilan ishlash orqali muloqot madaniyatini shakllantirish; (4) loyiha faoliyati orqali natijaga yo‘nalganlik va jamoaviy ishlash ko‘nikmasini mustahkamlash; (5) tengdoshlar o‘rtasida ijobiy ta’sir mexanizmini yaratish.

Kengash faoliyati rivojlantiruvchi ta’sir ko‘rsatishi uchun quyidagi shartlar bajarilishi zarur.

Birinchidan, kengash a’zolari ochiq va adolatli saylov orqali shakllanishi kerak. Kattalar tomonidan tayinlash o‘quvchida “bu mening kengashim emas” degan munosabatni uyg‘otadi. Saylov oldidan nomzodlar o‘z dasturini taqdim etishi, o‘quvchilar esa fikrini yashirin ovoz berish orqali bildirishi maqsadga muvofiq. Bu jarayonning o‘zi fuqarolik madaniyatini shakllantiruvchi mashg‘ulotdir.

Ikkinchidan, kengashga real vakolat berilishi lozim. Agar kengash faqat tayyor tadbirni “bajarsa”, u Xart narvonining quyi pog‘onasida qoladi. Real vakolat deganda byudjet doirasida kichik loyihalarni tanlash, maktab ichki tartib qoidalarini muhokama qilishda ishtirok etish, tadbirlar rejasiga o‘z takliflarini kiritish huquqi nazarda tutiladi. Vakolat bilan birga hisobdorlik ham beriladi: kengash o‘z ishi haqida o‘quvchilar oldida muntazam hisobot berib boradi.

Uchinchidan, kattalarning roli “boshqaruvchi”dan “fasilitator”ga o‘zgarishi kerak. Pedagog yo‘naltiruvchi savollar beradi, resurs topishga yordam beradi, xavfsizlikni ta’minlaydi, ammo qarorni o‘quvchilarning o‘zi qabul qilishiga imkon beradi. Muvaffaqiyatsizlik ehtimoli bo‘lgan holatda ham darhol aralashmaslik, xatodan o‘rganish imkonini berish muhimdir.

To‘rtinchidan, psixologik xavfsizlik muhiti yaratilishi lozim. O‘quvchi o‘z fikrini bildirganda kulgi yoki jazodan qo‘rqmasa, tashabbus ko‘rsata oladi. Kengash yig‘ilishlarida har bir a’zoning so‘zlash huquqi, tanqidni shaxsga emas, g‘oyaga qaratish qoidasi, mojarolarni hal etish tartibi oldindan kelishib olinadi.

Beshinchidan, kengash tarkibi inklyuziv bo‘lishi kerak. Kengash faqat a’lochi yoki “qulay” o‘quvchilardan iborat bo‘lib qolsa, liderlik imkoniyati kam sonli bolalar monopoliyasiga aylanadi. Turli sinf, yosh, qiziqish va ijtimoiy mavqedagi o‘quvchilar, shuningdek, imkoniyati

cheklangan bolalar vakillarining ishtirokini ta’minlash zarur. Muayyan muddatdan so‘ng vakolatlar almashinib turishi (rotatsiya) ko‘proq o‘quvchiga tajriba olish imkonini beradi.

Oltinchidan, refleksiya muntazam amalga oshirilishi lozim. Tajriba tahlil qilinmasa, kompetensiyaga aylanmaydi. Har bir loyihadan so‘ng “Nima yaxshi chiqdi? Nima qiyin bo‘ldi? Keyingi safar nimani boshqacha qilamiz?” savollari asosida jamoaviy muhokama o‘tkazish tavsiya etiladi.

Yettinchidan, oila va mahalla bilan hamkorlik yo‘lga qo‘yilishi kerak. Ota-onalar kengash tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlasa, mahalla faollari o‘quvchilarni real ijtimoiy loyihalarga jalb qilsa, ijtimoiy mas’uliyat maktab devorlaridan tashqarida ham mustahkamlanadi.

Taklif etilayotgan model kengash faoliyatini besh bosqichda tashkil etishni ko‘zda tutadi. Model o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga (asosan 7–11-sinflar) moslashtirilgan bo‘lib, har bir maktab sharoitiga qarab o‘zgartirilishi mumkin.

1-jadval. Kengash faoliyati orqali kompetensiyalarni rivojlantirish bosqichlari

Bosqich	Asosiy faoliyat	Kutilayotgan natija
1. Diagnostik-tayyorgarlik	O‘quvchilarning qiziqishi, faolligi va muammolarini o‘rganish (so‘rovnoma, suhbat); kengash nizomini o‘quvchilar bilan birga muhokama qilish	Boshlang‘ich holat aniqlanadi; nizom o‘quvchilar tomonidan qabul qilinadi
2. Saylov va shakllanish	Nomzodlarni ko‘rsatish, dastur taqdimoti, yashirin ovoz berish; sektorlar (o‘qish, madaniyat, sport, ekologiya, ko‘ngillilar) bo‘yicha vazifalarni taqsimlash	Legitim va inklyuziv tarkib shakllanadi
3. O‘qitish va tayyorlash	Liderlik, muloqot, muzokara, nizolarni hal etish, loyihalash bo‘yicha qisqa treninglar; tajribali o‘quvchilar bilan “tengdoshdan tengdoshga” mentorlik	Zarur bilim va ko‘nikmalar o‘zlashtiriladi
4. Loyiha faoliyati	Kichik ijtimoiy loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish (maktab hududini obodonlashtirish, kitob almashinuvi, tengdoshlar yordami, nogironligi bor o‘quvchilarni qo‘llab-quvvatlash, qariyalarga yordam)	Haqiqiy mas’uliyat tajribasi to‘planadi; ko‘rinadigan ijtimoiy natija
5. Refleksiya va e’tirof	Hisobot yig‘inlari, jamoaviy tahlil, shaxsiy kundalik yuritish, yutuqlarni e’tirof etish, keyingi davr rejasi	O‘z tajribasini anglash; motivatsiyaning mustahkamlanishi

Diagnostik-tayyorgarlik bosqichida maktab maslahatchisi va sinf rahbarlari o‘quvchilarning kengashdan kutganlarini, maktabdagi dolzarb muammolarni aniqlaydi. Bu bosqichda eng muhim qadam — kengash nizomini kattalar tayyorlab bermasdan, o‘quvchilar ishtirokida muhokama qilishdir. O‘quvchi o‘zi ishlab chiqqan qoidaga ko‘proq amal qiladi.

Saylov bosqichi o‘quvchilarga demokratik jarayonni amalda sinab ko‘rish imkonini beradi. Nomzodlarning dasturi aniq, o‘lchanadigan va bajarilishi mumkin bo‘lgan va’dalarni o‘z ichiga olishi talab etiladi. Saylovdan so‘ng nomzodlari o‘tmagan o‘quvchilarni ham ishdan chetda qoldirmaslik, ularni sektorlar va ishchi guruhlar orqali jalb etish muhim.

O‘qitish bosqichida treninglar interfaol shaklda o‘tkaziladi: rolli o‘yinlar, muzokara simulyatsiyalari, “maktab muammolari” bo‘yicha keys-stadilar. Bunda Kouzes va Posner ta’riflagan liderlik amaliyotlari — namuna ko‘rsatish, umumiy qarashni shakllantirish, harakatga undash — konkret mashqlar orqali mashq qilinadi.

Loyiha faoliyati modelning markaziy bosqichi hisoblanadi. Loyiha o‘quvchilarning o‘zi aniqlagan muammoga qaratilishi, aniq maqsad, muddat, mas’ullar va resurslarni o‘z ichiga olishi lozim. Masalan, “Tinch tanaffus” loyihasi doirasida o‘quvchilar tanaffus paytidagi shovqin va to‘qnashuvlarni kamaytirish uchun o‘yin burchaklari tashkil etishi, “Kitob do‘sti” loyihasi doirasida esa kichik sinflar bilan birga o‘qish soatlarini yo‘lga qo‘yishi mumkin. Bunday loyihalar o‘quvchiga o‘z ishining boshqalarga foydasini ko‘rish imkonini beradi, bu esa ijtimoiy mas’uliyatning eng kuchli motivatsiyasidir.

Refleksiya va e’tirof bosqichida natijalar umumiy yig‘inda e’lon qilinadi, har bir faol a’zoning hissasi ochiq e’tirof etiladi. Kouzes va Posner ta’kidlaganidek, muvaffaqiyatni nishonlash jamoani birlashtiradi va keyingi harakatlar uchun kuch beradi. E’tirof shakli moddiy mukofotdan ko‘ra, ijtimoiy ahamiyatli bo‘lishi (minnatdorchilik xati, maktab yig‘inida e’lon, portfolioga yozuv) maqsadga muvofiq.

Kengash faoliyatining izchilligi yig‘ilishlarning aniq tuzilmasiga bog‘liq. Tajribada ikki haftada bir marta o‘tkaziladigan, 30–40 daqiqalik yig‘ilish samarali hisoblanadi. Yig‘ilish quyidagi tartibda o‘tkazilishi mumkin: o‘tgan yig‘ilish qarorlarining bajarilishi bo‘yicha qisqa hisobot (5 daqiqa); sektorlar yangiliklari (10 daqiqa); asosiy masalani muhokama qilish va qaror qabul qilish (15 daqiqa); vazifalarni taqsimlash va muddatlarni belgilash (5 daqiqa); qisqa refleksiya (5 daqiqa). Yig‘ilishni navbat bilan turli a’zolar olib boradi, bu esa ko‘proq o‘quvchiga yetakchilik tajribasini beradi.

Sektorlar faoliyati kengash ishining tarkibiy qismidir. “O‘qish va bilim” sektori o‘zaro yordam guruhlari va fan haftaliklarini tashkil etadi; “Madaniyat va ijod” sektori tadbirlar va tanlovlar uchun mas’ul; “Sport va sog‘lom turmush” sektori faol dam olish va zararli odatlarning oldini olish tashabbuslarini ilgari suradi; “Ekologiya va obodonlashtirish” sektori maktab hududi va atrof-muhit uchun g‘amxo‘rlikni tashkil etadi; “Ko‘ngillilar” sektori mahalladagi ijtimoiy yordam ishlarini muvofiqlashtiradi. Har bir sektorga ikki-uch o‘quvchi rahbarlik qiladi va o‘z ishi haqida kengashga hisobot beradi.

O‘quvchilar loyihani rejalashtirishni o‘rganishi uchun yagona shakldagi reja varaqasidan foydalanish qulay. 3-jadvalda “Kitob do‘sti” loyihasi misolida shunday reja keltirilgan.

3-jadval. “Kitob do‘sti” loyihasining namunaviy rejasi

Reja elementi	Mazmuni	Mas’ullar
Muammo	Kichik sinf o‘quvchilarida mustaqil o‘qishga qiziqish past; kutubxona resurslaridan kam foydalaniladi	Kengash a’zolari, kutubxonachi
Maqsad	Bir chorak davomida 3–4-sinflarda haftalik “birga o‘qish” soatlarini yo‘lga qo‘yish	Sektor rahbari
Harakatlar	Ko‘ngilli 8–9-sinf o‘quvchilarini tanlash; qisqa tayyorgarlik mashg‘uloti; jadval tuzish; kitoblar ro‘yxatini kelishish	“Ko‘ngillilar” va “O‘qish” sektorlari
Muddat va resurs	8 hafta; kutubxona fondi, sinf xonasi, o‘qish burchagi	Tarbiyaviy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari
Natija ko‘rsatkichi	Qatnashgan o‘quvchilar soni; o‘qilgan kitoblar; ishtirokchilar fikri (qisqa so‘rovnoma)	Kengash, maktab maslahatchisi
Refleksiya	Yakuniy yig‘inda tahlil: nima yaxshi chiqdi, nima o‘zgartiriladi	Barcha ishtirokchilar

Bunday loyihada yuqori sinf o‘quvchilari mas’uliyat, tashkilotchilik va boshqalarga o‘rgatish tajribasini oladi, kichik sinf o‘quvchilari esa tengdoshlardan o‘rnak olishning qadrini his qiladi. Shu tariqa loyiha ikki tomonlama rivojlantiruvchi ta’sir ko‘rsatadi va maktabda hamkorlik madaniyatini mustahkamlaydi.

Liderlik va ijtimoiy mas’uliyat kompetensiyalarini baholashda o‘quvchilarni bir-biri bilan taqqoslash o‘rniga, ularning shaxsiy o‘sishini kuzatish tamoyili qo‘llaniladi. Baholash jazolash yoki reyting tuzish uchun emas, rivojlanish yo‘nalishini ko‘rsatish uchun xizmat qiladi.

2-jadval. Baholash mezonlari va vositalari

Komponent	Ko‘rsatkichlar	Baholash vositalari
Kognitiv	Muammoni aniqlay oladi; maqsad va reja tuzadi; ishning natijasini tahlil qiladi	Loyiha hujjatlari tahlili; keys yechish; portfolio
Hissiy-motivatsion	O‘z tashabbusi bilan harakat qiladi; boshqalarning fikriga e’tibor beradi; qiyinchilikda taslim bo‘lmaydi	Kuzatuv varaqasi; suhbat; o‘z-o‘zini baholash anketasi
Xulq-atvor	Jamoani tashkil qiladi; vazifalarni adolatli taqsimlaydi; nizoni konstruktiv hal etadi	Pedagog va tengdoshlar kuzatuvi; 360° fikr-mulohaza (soddalashtirilgan)
Qadriyatli	Va’dasida turadi; ochiq va halol harakat qiladi; boshqalarning huquqini hurmat qiladi	Vaziyatli vazifalar; refleksiv kundalik; tengdoshlar baholashi

Komponent	Ko‘rsatkichlar	Baholash vositalari
Ijtimoiy mas’uliyat (harakat)	Maktab va mahalla ishlarida ixtiyoriy ishtirok etadi; loyihani oxirigacha yetkazadi	Qatnashish va bajarilgan ishlar xaritasi; loyiha natijalari

Har bir ko‘rsatkich uch darajada tavsiflanadi. **Boshlang‘ich daraja**da o‘quvchi vazifani faqat kattalar topshirig‘i va nazorati ostida bajaradi, tashabbus kam ko‘rinadi. **O‘rta daraja**da o‘quvchi vazifani mustaqil bajaradi, jamoa bilan hamkorlik qiladi, biroq murakkab vaziyatlarda yordamga muhtoj bo‘ladi. **Yuqori daraja**da o‘quvchi tashabbusni o‘zi ko‘taradi, boshqalarni jalb etadi, qiyinchilikda yechim topadi va o‘z faoliyatini tanqidiy baholay oladi. Baholash o‘quv yilining boshida, o‘rtasida va oxirida o‘tkazilib, dinamika kuzatiladi.

Kengash faoliyatining samaradorligi ko‘p jihatdan kattalarning to‘g‘ri pozitsiyasiga bog‘liq. Maktab maslahatchisi quyidagi vazifalarni bajaradi: o‘quvchilarning shaxsiy xususiyatlari va qiziqishlarini diagnostika qilish; liderlik va muloqot bo‘yicha treninglar o‘tkazish; uyatchan, ishonchi past yoki chetda qolgan o‘quvchilarni jalb etishga ko‘maklashish; kengash ichidagi nizolarni hal qilishda vositachilik qilish; yuqori faol o‘quvchilarda o‘ta zo‘riqish va mukammallikka intilish belgilarini kuzatish.

Sinf rahbarlari kengash tashabbuslarini sinf jamoasiga yetkazadi, o‘quvchilar fikrini o‘rganadi, kengash a’zolarining o‘quv yuklamasini inobatga oladi. Tarbiyaviy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari kengash uchun tashkiliy-huquqiy sharoit yaratadi: nizomni tasdiqlash, yig‘ilishlar uchun vaqt va joy ajratish, tashabbuslarni ma’muriy qo‘llab-quvvatlash. Maktab rahbariyatining kengash qarorlariga jiddiy munosabati - eng kuchli tarbiyaviy signaldir: o‘quvchilar fikri haqiqatan eshitilishini ko‘rsa, ishtirok etish motivatsiyasi ortadi.

Amaliyotda uchraydigan xavflar ham mavjud. **Formalizm** kengash faqat hujjat va hisobot uchun mavjud bo‘lib qolishi; **elitarlik** faqat bir guruh o‘quvchilarning doimiy ishtiroki; **ortiqcha yuklama** faol o‘quvchilarning o‘qishiga zarar yetishi; **kattalar bosimi** qarorlarning aslida pedagoglar tomonidan qabul qilinishi. Bu xavflarning oldini olish uchun vakolatlar rotatsiyasi, yuklamani rejalashtirish, qarorlar qabul qilish tartibining ochiqligi va maslahatchi tomonidan muntazam monitoring tavsiya etiladi.

Xulosa: Tadqiqot natijalari o‘quvchilar kengashi to‘g‘ri tashkil etilganda liderlik va ijtimoiy mas’uliyat kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali vositasi bo‘lishini ko‘rsatadi. Buning uchun kengash rasmiy tuzilma emas, o‘quvchilar haqiqiy qaror qabul qiladigan va mas’uliyat oladigan amaliy maydon bo‘lishi lozim.

Maqolada taklif etilgan model — diagnostika, saylov, o‘qitish, loyiha faoliyati va refleksiyadan iborat besh bosqich hamda ko‘p komponentli baholash mezonlari — maktab amaliyotida qo‘llash uchun asos bo‘la oladi. Modelni samarali joriy etishda ochiq saylov, real vakolat, kattalarning fasilitator pozitsiyasi, psixologik xavfsizlik, inklyuzivlik, muntazam refleksiya va oila hamda mahalla bilan hamkorlik muhim shart sifatida ajratib ko‘rsatildi.

Amaliy tavsiyalar sifatida quyidagilarni ta’kidlash mumkin:

kengash nizomini o‘quvchilarning o‘zi ishtirokida qayta ko‘rib chiqish va unga real vakolatlarni kiritish;

o‘quv yili davomida kamida ikki-uch ijtimoiy loyihani o‘quvchilar tashabbusi bilan amalga oshirish;

pedagoglar uchun fasilitatorlik ko‘nikmalari bo‘yicha qisqa metodik seminarlar o‘tkazish;

kompetensiyalar dinamikasini yilda uch marta kuzatib, natijalarni o‘quvchining portfoliosiga kiritish.

Taklif etilgan modelni keyingi bosqichda bir nechta maktabda sinovdan o‘tkazish va natijalarni miqdoriy hamda sifat ko‘rsatkichlari bo‘yicha taqqoslash tadqiqotning istiqbolli yo‘nalishi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonuni. 2016-yil 14-sentabr, O‘RQ-406-son.
3. Bandura A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977. – 247 p.
4. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916. – 434 p.
5. Hart R. A. Children’s Participation: From Tokenism to Citizenship. – Florence: UNICEF Innocenti Research Centre, 1992. – 41 p.
6. Kouzes J. M., Posner B. Z. The Leadership Challenge: How to Make Extraordinary Things Happen in Organizations. 6th ed. – Hoboken, NJ: Wiley, 2017. – 416 p.
7. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
8. Выготский Л. С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.